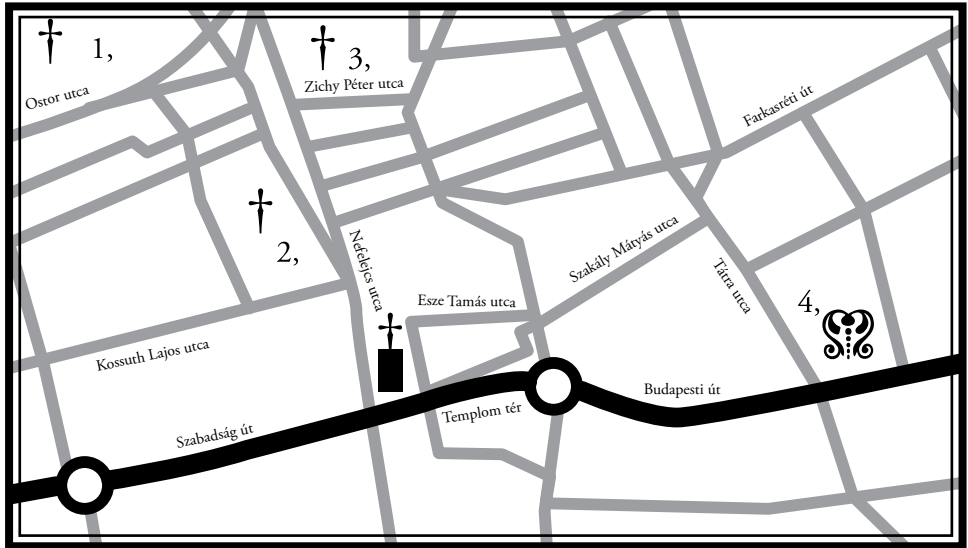

**A budaörsi római katolikus
plébániatemplom**

Budaörs-Óváros / Altstadt

- 1, Kőhegyi Kápolna
Kapelle auf dem Steinberg
- 2, Ótemető – Országos Német Emlékhely
Alter Friedhof – Landesgedenkstätte der Ungarndeutschen
- 3, Temető
Friedhof
- 4, Heimatmuseum

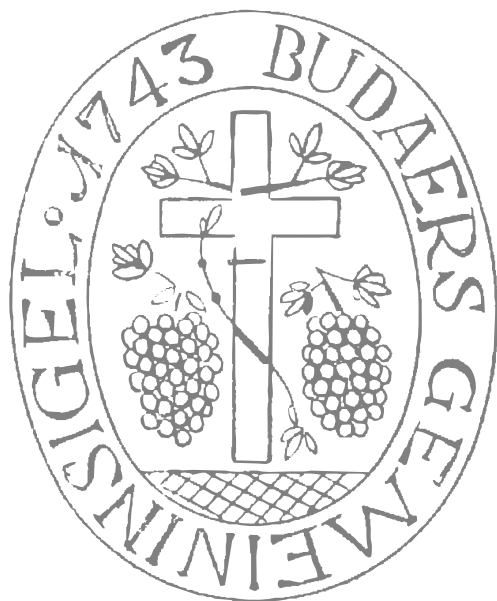
A címlapon: A templom külső homlokzata dél felől
A hátulapon: A templom főoltára

A budaörsi római katolikus plébániatemplom

Írta:

Czuczor Gergely

Grósz András

Budaörs, 2009
második, javított kiadás

A templom története

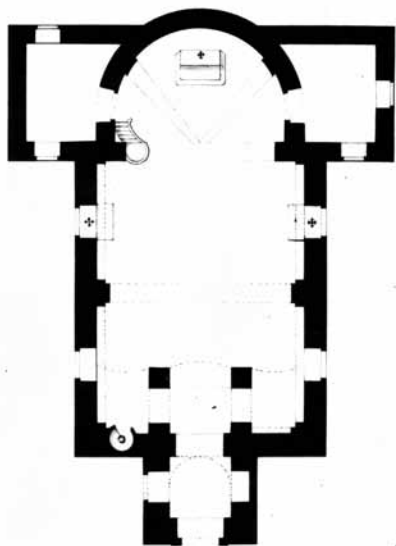
A mai templom középkori elődjéről nagyon kevés forrás tanúskodik. Annyi bizonyos, hogy már a XI. században temetkeztek Örs falu (okleveles említése: *Ewrs, Vrs, Evrs*) belterületén és déli határában. A falu kedvező földrajzi helyzeténél fogva (közeli dunai átkelőhely, Fehérvárra vezető út) és az itteni dombok szőlészeti hasznosítása nyomán valószínűleg a honfoglalás óta lakott település. Egyház kormányzatilag az 1000 körül alapított veszprémi püspökség területéhez tartozott. A Szent Márton tiszteletére felszentelt egyház a tabáni Szent Gellért-egyház kápolnája volt. A tabáni egyház – királyi kápolna lévén – a király kegyurasága alatt állott, a hozzátartozó filiák felett az uralkodó hatalma érvényesült, így az örsi kápolna felett is. Árpád-házi IV. Béla király (1235-1270) a saját és családja lelki üdvére a Szerémségben alapított bélakúti (ma Pétervárad, Szerbia) ciszterci apátságának adományozta a Szent Gellért egyházat, minden filiájával együtt. Településünk első hiteles írásos említése az 1243-ban a király által kiadott oklevél (*[ecclesia] sancti Martini in Ewrs*). Az adomány egyben azt is eredményezte, hogy Örs falu bár a veszprémi egyházmegye területén feküdt, de az esztergomi érsek joghatósága alá került. Ez egy, a középkor folyamán végighúzódó pereskedés alapja lett a két egyház között, amelyet több pápai bulla, királyi oklevél sem tudott megnyugtatóan rendezni. A per az örsi és a sasadi egyházi tized feletti rendelkezés körül folyt, amely az itteni szőlőknek hála, elég tetemes bevételt jelentett. A település gazdagságát a XIII. század közepétől királyi székhellyé vált Buda közelségének köszönhette, ugyanis a (buda)örsiek jó áron értékesíthették borukat és terményeiket a budai piacokon. A korabeli írott forrásokból kiolvasható, hogy a falu egészen Buda 1541-ben történt elfoglalásáig királyi tulajdonban gyarapodott. Ettől kezdve a török kézre került hódoltságba esett Budaörs is, ahol a Budai szandzsák 1562. és 1580. évi adóösszeírásában maga az örsi templom szőlője is adóalanyként szerepelt. A Habsburg- és a Török Birodalom között dúlt tizenöt éves háború (1591-1606) a falu történetében súlyos tragédiába torkollott. Pálffy Mikós esztergomi várkapitány 1596. április 6-án Budaörs és Budakeszi lakosságát összeterte, majd áttelepítette őket Érsekújvár környékére. A település ezzel valószínűleg teljesen lakatlanná vált. A hátrahagyott templom pedig a közeli harcterület miatt is az enyészet martaléka lett.

Az 1721-től Budaörsre betelepülő németek Budára, Törökbálintra, Torbágyra és Budakeszire jártak szentmisékre, emellett a község birtokosa, Gróf Zichy Péterné Bercsényi Zsuzsanna grófnő megengedte számukra, hogy kastélya házi kápolnáját – amely a mai Posta épületében volt – liturgikus célra használhassák.

Egy 1725-ös, a Pest vármegye egyházi javait tartalmazó összeírás szerint még látszódtak a középkori templom romjai: „*A régebben lakatlan és a Zichy-családhoz tartozó Örs pusztán egy templom alapjai láthatók. Azt mondják, hogy köveit a török időben Budára szállították.*”

Az új templom építése 1738-ban kezdődött el, valószínűleg a középkorban egykor itt állt templom helyén, ezt támasztják alá az 1821. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv és a későbbi plébános, Aubermann Miklós ezzel kapcsolatos feljegyzései is.

Die Alt erbauete Kirche zu
Kudca Cösim alt. S. Jac. Dominio

1. kép Franz Xaver Gföller kőművesmester rajza a templomról (1782)

Az egykori egyházlátogatási jegyzőkönyvek és Dr. Riedl Ferenc helytörténész feljegyzései alapján valószínű, hogy a templom kibővítése egyben egy új építést is jelentette, amelynek alapkövét 1803-ban tette le a községi bíró. A templomot Lösch János építőmester és Bonnier Mátyás ácsmester tervei alapján építették fel. Lösch bővítési tervén feltüntette az 1744 és 1751 között épült templom lebontott hajóját, illetve szép, ívelt alaprajzú szentélyét is. A tervek alapján csak a torony egy részét és a régi hajó első szakaszát tartották meg a kórossal együtt. Az új és szélesebb hajó utolsó szakaszából képzett szentélyben pedig a főoltár kapott nagyobb hangsúlyt. A költségeket részben a Magyar Királyi Kamara, részben a község fizette. A még épülő templom megáldására 1808. július 6-án került sor, a szertartást Schwarcz József plébános végezte. A templom mai formáját 1810-re nyerte el. A templom hossza 38 méter, szélessége 13 méter. A templom első festését 1828-ban végezték. A falakat sokszínű, könnyed rajzolatok, levélfüzerek díszítették. 1837-ben villámcsapás érte a templomot,

A templom építése idején 1744-ben Budaörs önálló plébániát kapott az Esztergomi Főegyházmegyén belül, s alig egy évvel később 1745. december 21-én a még épülő templomot Helmár János plébános Nepomuki Szent János tiszteletére szentelte fel. A Csehországban és a Német-Római Birodalomban népszerű szent tiszteletét a településre bevándorló németek hozták magukkal. (Bár Nepomuki szentté avatása csak 1729-ben történt meg, tisztelete már közvetlenül XIV. századi vértanúhalálát követően kialakult.)

A templom építéséhez szükséges anyagot a Zichy-család birtokában lévő óbudai téglakészítőtől szállították. A templom építői Mayerhoffer Ádám és Modlhammer György óbudai építőmesterek voltak, mellettük Hamon Kristóf, akinek 1748-ban bekövetkezett halála után Nöbauer Mátyás Máté vett részt a templom építésében. A munkálatok 1752-re fejeződtek be. Az elkészült templom késő barokk, korai klasszicista vonásokat mutatott. A templom ebben az időszakban három oltárt kapott: a mai Szent József-, Jézus Szíve- és Szent Keresztoltárokat (1. kép). 1765-ben a Magyar Királyi Kamara lett a templom patrónusa, miután a Zichy-családtól átvette a település irányítását. Budaörs növekvő népessége miatt szükségessé vált a templom kibővítése, amelynek munkálatai az 1800-as évek legelején kezdődtek meg.

amely megrongálta a főoltárt. Az új, ma látható torony 1844-ben épült. 1846-ban készült el a templom Szent Sebestyén és Mária Magdolna mellékoltára. 1933-ban a templomot Beszédes Ottó cége festette ki. A régi festést levakarták, átfestették, ekkor újították fel a bolt-hajtásokat díszítő képeket is. Ugyanebben az évben készült az orgonája is, amelyet a Riger cég épített. 1944 decemberében a község orosz ostromában több belövés érte a templomot, de az épület maradandó sérüléseket nem szenvedett. Az 1960-as évek végén a II. Vatikáni Zsinat (1962-1965) rendelkezéseinek megfelelően készült el szembemiséző oltára. Ekkor több festményt és szobrot áthelyeztek, kicseréltek. A plébánia 1993-tól a Székesfehérvári Egyházmegyéhez tartozik II. János Pál pápa „*Hungarorum Gens*” Apostoli Konstitúciója alapján. A templomot az 1990-es években többször renoválták, sekrestyéje 2006-ban került felújításra.

A templom külső részei és a harangok

A Szabadság út felől nézve a főhomlokzatot az alábbi kép tárul elénk. A templom tornyának homlokzati fülkéjében *Nepomuki Szent János szobra* látható csillagos aureolával. A védőszent központi alakja mellett a kórusablaktól jobbra *Szent Flórián*, balra *Szent Longinus* szobra található. Mindketten katonák voltak és a római keresztényüldözések idején szenvedtek vértanúhalált: Flórián az árvizek és tűzvész elleni védőszent (ünnepe: május 4.), míg Longinus (ünnepe: március 15.) – a hagyomány szerint – Jézus oldalát szúrta át a kereszten, így a szűrő fegyverek okozta sérülések ellen fohászoknak hozzá. A barokk stílusú szobrok a homlokzat XIX. századi kialakítása után kerültek jelenlegi helyükre. A főpárkány fölött háromszögű oromfalak állnak, kőcsigás végeiken copf stílusú vázakkal; ezeket 1965-ben eltávolították. A négy egyszerű harangablak fölött félkörös órapárkány található óralapokkal, a torony zsindeyhéjazatú hagymasisakban végződik. A templom a XVIII. század végén már négy haranggal rendelkezett: három harangja Brunner János és Steinstock József budai műhelyében, míg lélekharangja Nuspickher Jakab öntödéjében készült. 1811-ben szentelték fel Szent Anna és Szent Antal tiszteletére öntött nagyharangját, így az 1846. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv már a templom öt harangjáról tett említést. Lélekharangja néhány évvel később elpusztult, amelyet 1852-ben Schandt András pesti műhelyében öntöttek újra. Az első világháború idején a templom három harangját hadi célokra beszolgáltatták, így csak lélekharangja és az egyik Brunner-féle, a Szeplőtelen Fogantatásról nevezett harang maradt meg. 1922-ben Jézus Szíve és Szent Mihály arkangyal tiszteletére két új harangot szenteltek, amelyek Szlezák László műhelyében készültek. Ugyanakkor az 1933. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv és napjaink nyilvántartása szerint a Szeplőtelen Fogantatásról nevezett harang is 1922-ben a Szlezák-műhelyben készült és együtt szentelték a másik két haranggal, e források alapján tehát a Brunner-féle hasonló elnevezésű harang ekkor már nem létezett. A négy

harang mellé 1938-ban az Aubermann Miklós plébános által meghirdetett helyi gyűjtés eredményeként készült el a templom új nagyharangja, a Szent István harang, ám ez 1944-ben a háború áldozatává vált. A templomban jelenleg négy harang lakik.

A templom főbejáratának jobb oldalán, a falhoz simulva egy 1865-ben durva homokkőből készült ún. misszióskereszt áll, amelyre korábban feketére festett fatábla volt erősítve „*Rette deine Seele!*” (Mentsd meg a lelkedet!) felirattal.

A templom hosszanti oldalainak külső homlokzata dísztelen. A hatalmas falfelületet mindkét oldalon öt nagyméretű ablak töri át, biztosítva a természetes fényt a templombelsőben. Az épületet hatalmas kontyolt nyeregterítő fedi. Héjazata klasszikus piros színű hódfarkú cserép. A templom északi oldalán, a főoltár mögött helyezkedik el a sekrestye.

A templombelső

A templom belsejébe négy irányból juthatunk be. Főbejárata a Szabadság út felől, a két oldalsó kisebb kapu egyaránt a templomkertből, nyugaton a Nefelejcs utca, keleten a Templom tér felől nyílik, míg északról, a sekrestyén keresztül juthatunk a templomba. Válasszuk a főbejáratot. A kapun belépve a templom harangtornya alatti átjáróba jutunk (1755-ös építési szakasz), ahonnan balra lépcső vezet a karzatra, mely az orgonának és a kórusnak ad otthont. A főbejáratról folytatva utunk, néhány lépés után újabb ajtón (szélfogón) át a templom ötboltszakaszos hajója tárul szemünk elé (2. kép). A hajó első szakaszában alacsony belmagasságú térbe érünk, ennek oka, hogy a négy pilléren nyugvó, hajlított vonalú, dísztelen boltozatú orgonakarzat alatt állunk. Az ötosztatú hajóban, a további négy szakasz feletti födém csehsüveg boltozattal fedett, amely a barokk építészet leggyakoribb boltozatformája. A hajóba betekintve empire stílusban készült padokat találunk a XVIII-XIX. századból. A padosorok négy négyzetben helyezkednek el, így keresztben is átjárhatóak.

Kezdjük sétánkat jobb felé haladva. A jobboldali pillér mellett áll a ferences szerzetes *Páduai Szent Antal* kőszobra. Ünnepe június 13. Jelképe a könyv. Házastársak, asszonyok, gyermekek, utazók, bányászok, fazekasok patrónusa. Véd a terméketlenség, láz, háborús inség és a pestis ellen, segít az elveszett tárgyak megtalálásában. A szobor eredetileg kültéren állt a mai Szabadság és Kötő utca sarkán, majd az 1950-as években került a templomba. Vele szemben áll *Lisieux-i Kis Szent Teréz* kőszobra, akit fiatal apácaként ábrázoltak, rendi viseletben. Ünnepe október 1.

Az első szakasz jobb oldalán *Szeplőtelen Szűz Mária* szobrát (XIX. század) találhatjuk díszes gyertyatartók társaságában, amelyek korábban a főoltár mellett álltak. Karácsony táján - a gyermekek legnagyobb örömére - itt állítják fel a Betlehemet, Nagypénteken pedig a Szent Sírt.

A szentély felé haladva a második traktusban, a kórus előtt találjuk a *Mária Magdolna-oltárt*. Ünnepe július 22. Bűnbánó Magdolna hideg színekkel festett nagyméretű képén a követ-

kező attribútumok vannak: tégely, sátánfej, feltett mennyei korona, feszület, könyv (3. kép). A bűnbánók, a megtért bűnösök, a foglyok, az eltévelyedettek, az asszonyok, kertészek, gyermekek, kádárok, kesztyűsök, iskolások, egyetemisták, szőlészek, borkereskedők patrónája. Megvéd a szembetegségektől, a pestistől, a férgektől, a zivatartól. A néphit szerint, ha a leány Mária Magdolna napján a copfjából levág egy nagyobb darabot, akkor szép, hosszú haja lesz. Ezen a napon nem szabad házasodni, utazni, fontos üzletbe belevágni, sem hajóra, vízre szállni. A festmény mellett álló szobrok közül balra *Árpád-házi Szent Erzsébetet* találjuk (4. kép). Ünnepe november 19. Jelképe a kezében található kenyér és rózsacsokor, a korona, amely a világi hatalom visszautasításának szimbóluma. A ferences harmadrend, ciszterciek, Erzsébet-apácák, pécek, koldusok, özvegyek, árvák, ártatlanul üldözöttek, csipkeverők és fátyolkészítők védőszentje. IX. Gergely 1235-ben avatta szentté. Édesapja, II. András magyar király még megélhetette lányának szentek közé emelését. Legendája a híres rózsacsoda. Férje halálakor ujján meghasadt a gyűrű, ekkor ezt mondta: „Jaj, Uram, Istenem, most az egész világ meghalt számomra!” A festménytől jobbra *Skóciai Szent Margit* szobra áll (5. kép). Ünnepe november 16. A magyarországi születésű Margit, Malcolm skóciai király felesége volt a XI. században. Mintaképe a tökéletes anyának, a hűséges feleségnek. Népének jótévedője, a szegények segítője, az Egyház pártfogója volt.

A mennyezetre tekintve hatalmas freskókat látunk, amelyeket valószínűleg Beszédes Ottó keze nyoma dicsér. Az első freskó *Mózes a kígyóval* címet viseli (6. kép). A kompozíció témája az Ó- és Újszövetség szoros kapcsolatát mutatja be. A központban az ószövetségi kígyó és az újszövetségi IHS monogram áll, amely Jézus görögösen írt nevének latin betűs átírásából származó rövidítés. A freskón található jelképek: a feltámadást szimbolizáló, gyermekeit saját vérével tápláló pelikán, a bárány, a kenyérrel és halakkal teli kosár, a hit horgonya, valamint az alfa és az omega görög betűi.

A keleti oldalbejáró felett két, valószínűleg a XIX. század közepéről való festményt találhatunk. Jobbra *Szent Ágoston*, mint hippói püspök, a négy nyugati egyházatya egyike, egyháztanító. Ünnepe augusztus 28. Filozófiai gondolkodáson keresztül jutott el Istenhez. Megtérésélmény: „Tolle, lege!”

5. kép Skóciai Szent Margit szobra

A kertben ücsörögve hallott egy gyermekhangot, ezért kinyitotta a Bibliát Szt. Pál leveleinek a Rómaiakhoz írott sorainál 13,13. Ezután nem maradt benne kétség. Az Ágoston-rendi remeték, kanonokok és a teológusok védőszentje. Öltözete tógában római szerzőként, vagy püspöki miseruhában. Jelképei a fülbe sűgő angyal, a Szentlélek, a gyermek kis lapáttal. Ez utóbbi ábrázolás ahhoz a történethez kötődik, amelyben Ágoston a Szentháromság titkáról elmélkedve találkozott egy fiúcskával, aki kis lapátjával egy homokgödörbe merete a tengert. A püspök ekkor ébredt rá a válaszra, ugyanis „a gyermeknek előbb sikerül kimernie a tengert, mintsem Isten létét az emberi értelem fel tudná fogni.”

A balra levő festményen *Avilai Szent Terézt* láthatjuk, aki Krisztushoz imádkozik. A karmelita rend megújítóját és egyháztanítót tisztelhetünk személyében a XVI. századból. Ünnepe október 15. Patrónusa Spanyolországának; a fejfájásos betegeket és a lelki szükségletekben szenvedő embereket segíti. Megóv a szívbetegségektől. Jelképe a galamb, a könyv (szabálykönyv), a kolostormodell. A bejárattól balra, a pillér tövében egy kis *Mária-oltár* fogadja az itt betérőt. A templom középső boltszakaszában a *Krisztus mennybemenetele* című freskó feszül (7. kép). A kép középpontjában a Szentháromság áll, amelynek témája kötődik az egyháztanítók e traktusban található fali képeihez. Az impozáns, nagy lendületű freskón Krisztus szenvedéstörténetéből a következő jelképeket találhatjuk: kereszt, töviskoszorú, korbács, vasszegék és kalapács, dobókockák, bíbor színű köntös, Longinus lándzsája, turini lepel. Érdekessége még a képnek, hogy az alsó részében található hozsannázó angyalok hangjegyekkel megírt kottából énekelnek.

A negyedik traktus jobb oldalán van a vörösmárvány utánzatú, részben aranyozott *Jézus Szíve-oltár*. Eredetileg a kiscelli trinitárius templomból való első budaörsi főoltár volt, később valószínűleg áthelyezték jelenlegi helyére. Bebó Károly műve. Korábban a Nepomuki Szent János-oltár nevet viselte. Az oltáron található a jellegzetes Jézus Szíve szobor (8. kép). Két oldalt copfstílusú talapzaton, harmonizálva az oltárral, Szent Péter és Szent Pál fehérre festett faszobrai állnak (9. kép). *Szent Péter*, aki kezében a mennyország kulcsait tartja, a mesterségek védőszentje, és oltalmaz a betegségek ellen (veszettség, kigyómarás). Attribútumai a hosszú öves tunica, a kulcsok. Jobboldalt kezében karddal *Szent Pál* szobra áll, akihez esőért és a föld termékenységeért imádkoznak a hívek. A kard a vértanúságára utal. Mindkét szent ünnepét június 29-én üli az egyház.

Az oltár felett található nagyméretű festmény *Nepomuki Szent János vértanút* ábrázolja teljes ornátusban. Ez a mű függhetett korábban a főoltár felett. Az ismeretlen szerző alkotása 1735-ben született. Ünnepe május 16. Nepomuki Szent Jánossal, mint a budaörsi katolikus templom védőszentjével, érdemes egy kicsit részletesebben foglalkoznunk. 1350 táján Nepomukban (Dél-Csehország) született. Prágában és Padovában járt jogi egyetemre. Műveltségének köszönhetően 1377-től a cseh királyi kancellária előjárója, 1380-ban szentelték áldozópappá. Az 1393. március 20-áról 21-ére virradó éjszakán ismeretlen okból, Vencel király parancsára megkínozták, és a Moldvába fojtották. 1721-ben boldoggá, 1729-ben szentté avatták. A legenda szerint egy prédikációjában helytelenítette Vencel cseh király embertelenségét. A királyné gyóntatójaként, az erőszakos férj kíváncsiságának szegült ellen. A király lehetővé tette, hogy a püspöki jelvények vagy a kőpad között „választhasson.” János a király előtt is megőrizte a gyónási titkot. A király szolgálai a Moldva folyó hídjáról a vízbe ölték.

A monda szerint este a világos fénysugárban sodródott a vízen, mert Szűz Mária csillagokat dobott Jánosnak a maga koszorújából. Sírja Prágában a Szent Vítus székesegyházban van. Csehország első, a jezsuiták második patrónusa. A hidak, a gyónási titok, a haldoklók, a hajósok, a tutajosok védőszentje. Megvéd a vízi veszélyektől és a megszólastól. A vízi veszélyektől való félelem lehetett az oka annak, hogy a budaörsiek védőszentjükül választhatták. Ugyanis a németországi Ulmnál hajókra, tutajokra szálló „dunai svábok” útjuk során hozzá fohászokodhattak leginkább. Hálájuk jeléül válhatott templomunk védőszentjévé. Jelképei a könyv, feszület, pálmaág, öt csillagból koszorú, felhők, elmélkedés a feszületről, csillagkoszorú közepén felirat „TACUI” (hallgattam), nyelv, angyal a hallgatás gesztusával és hallal, pecsét, lakat, kulcs, víz, híd.

Az oltár melletti pilléren található a Krisztus szenvedését ábrázoló 14 stáció első állomása, amelynek utolsó festménye a traktus szemben lévő oldalán van. Feliratai német nyelven olvashatóak. Festőjük és keletkezési idejük egyelőre ismeretlen.

10. kép A templomi keresztút második állomása

A negyedik boltszakaszon *Szent Domonkos* veszi át Szűz Máriától a rózsafüzért (11. kép). A freskón megjelenő 1571-es évszám az egyesült európai seregek törökök feletti Lepanto-i tengeri győzelmére utal, amelynek kivívása V. Szent Pius pápa (1566-1572) instrukcióinak megfelelően a rózsafüzér imádkozásának is köszönhető volt. A pápa – aki korábban domonkos-rendi szerzetes volt – a diadal hatására rendelte el Rózsafüzér Királynője ünnepének tiszteletét. A szentélyt és a negyedik boltozatot elválasztó széles boltíven az úrfelmutatáskor elhangzó evangéliumi idézet olvasható: „*Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.*”

Továbbhaladva az utolsó traktusba jutunk, amely a szentély és a főoltár otthona. A szentélyben elhelyezkedő *főoltárról* már több korai egyházlátogatási jegyzőkönyv is említést tesz. Szent Keresztről nevezett oltárként említik, eredete és kialakításának pontos ideje azonban bizonytalan. Egyes részeit a Zichy-család idején alakíthatták ki, ám jelenlegi formáját az új templom építése és az említett 1837-es villámcsapás utáni időszakban nyerte el. A vörösmárvány utánzatú hátfalhoz csatlakozó főoltárt két korinthusi pilléren nyugvó orom-

zatos főpárkány hidalja át korai klasszicista stílusban. Arányaiban és részleteiben hasonlít a terézvárosi plébániatemplom Szent József és Szent István 1820-as években alkotott mellékoltárára, amelyet Pollack Mihály építész tervezett, így nem zárható ki, hogy az ő hatása is befolyást gyakorolt templomunk főoltárának kialakítására (12. kép). Az oltárt felülről egy timpanon zárja le, amelyben Isten Szeme ábrázolás látható. Egykoron oldalfalain hat angyalfejet jelenítettek meg. Ahol a falak átívelnek, a hét szentségről és az egyházi ünnepek szentjeiről készült freskók voltak, a szentély magasságába pedig a négy evangélistát helyezték. A főoltár képe a *keresztre feszített Krisztust* ábrázoló olajfestmény, koszorús levélfüzéres dísszel bíró aranyozott keretben (13. kép). XIX. századi klasszicista jegyeket mutató alkotás, amelynek festője ismeretlen. A kép felett olvasható: „*Sic Deus dilexit mundum*” (Így szerette Isten a világot.) A főoltárt keretező építmény jobb- és baloldalán zöldes márvány utánzatú szemöldök párkányos ajtókeretek feletti fülkékben jobbra *Szent János apostol* (ünnepe: december 27.), (14. kép) balra *Szűz Mária* XVIII. század végéből származó fehér stukkó szobra áll. Korábban két kőből készült angyal fogta közre a főoltárt, ezeket az 1960-as években vitték el helyükről. A szentélyben a jobb oldalon két XIX. századi olajfestmény látható, amely a *Napkeleti bölcséket* és a *Szentháromságot* ábrázolja. A baloldalon Szent Cecília és Szent Györgyöt ábrázoló festmény látható.

14. kép Szent János apostol szobra

Mindketten – feliratuk szerint – 1864-ből valók és Gyomlay György és Cecília emlékére készültek. *Szent Cecília római vértanú* (ünnepe: november 22.), aki a zenészek, költők és énekesek védőszentje, gyakran orgonával jelenítik meg. *Szent György vértanú* (ünnepe: április 24.), a katonák és férfiak, a lovak és lovagok, sőt a cserkészek védőszentje is, általában lovagi ruhában ábrázolják, amint legyőzi a sárkányt.

A szentélyben található az örökmécs, amely 1770 körül készült gerezdes felső és alsó résszel, három törtvonalú füllel, ezen átfűzött trébelt füzérekkel, három ezüst láncon függesztve.

A szentély mennyezeti freskóján *Nepomuki Szent János* látható attribútumaival, így a pálmaággal, a kereszttel és a papi birétummal (15. kép). Az angyalka kezében levő lakat és a száj elé tartott ujjak a gyónási titok megtartására utalnak. A freskó elkészülését anyagilag Winkler Márton és a Poschik-család támogatta.

A főoltár mögött helyezkedik el a sekrestye, melynek három bejárata van. A kívülről érkezők a keleti oldalán található erős faajtón át, míg a templomból a főoltár két oldalán található ajtókon keresztül juthatnak be. A sekrestyét háromszögletes csehsüveg boltozat fed, melynek középső két osztóbordája a főoltár mögötti falra merőlegesen lett kialakítva. A helyiség legszebb díszé a főoltár mögötti fal mellett álló, kétszintes, alul-felül háromszögletes öltözőszekrény, középen három kis fiókkal. Az impozáns méretű szekrény tölgyfából készült és valószínűleg az 1790 körüli időkből származik. A sekrestye felett van a templomi hittanterem, amely oktatások, kisebb gyűlések és az egyházközségi képviselőtestület tanácskozásainak otthona.

A szentélyből az orgonakarzatra visszatekintve megcsodálhatjuk a barokk szekrényű, 1933-ban épített 29 regiszteres orgonát. Az orgonától jobbra a templom déli falán egy ismeretlen festő műve, az *Emmauszi tanítványok* című festmény látható, amely korábban a plébánián volt elhelyezve. Az orgonától balra a kórus helye található (16. kép).

16. kép A templomi kórus az Emmauszi tanítványokat ábrázoló festménnyel

19. kép Szűz Mária szobra

20. kép A Szent Joachim-szobor

A szentélyből a templom nyugati oldalán haladva ismét a negyedik traktusba juthatunk. A két térrészt elválasztó pillér oldalán függ a finom arányú, a XVIII. századi késő copf stílusban elkészített „régí szószék.” Ide a pilléren keresztül lehetett felmenni. Anyaga fa, amelyet vörös és zöld márvány utánzatú mezőkkel, aranyozott tagozatokkal és faragványokkal részleteztek. Az alsó párkányon ül a hitet és a szeretetet szimbolizáló egy-egy puttó (17. kép), közöttük a mellvéden hársfából faragott, aranyozott dombormű függ, amely Krisztus, magvetőről szóló példabeszédét idézi (18. kép). Hangvetőjén függönyös, aranyozott faragvány, mögötte a prédikáló pap feje felett, a segítségül hívott Szentlélek galamb formában jelenik meg. A szószék bejárata felett, aranyozott kerek domborműben valószínűleg Szent Pál mellképe található, kezében karddal. A hangvető tetején a két kőtablát és a keresztet tartó puttók kompozíciója szimbolizálja az Ó- és Újszövetség összetartozását, az üdvtörténet folytonosságát. A szószék pillére előtt áll a keresztelőkút. Talapzata piszkei vörös mészkő, míg a fából készült vörösmárvány utánzatú kútház orsó alakú felépítményből áll, aranyozott faragványokkal és felső levéldíszekkel. A keresztelőkút tetején finom arányú aranyozott szoborcsoport Jézus megkeresztelését ábrázolja.

A traktus közepén van a *Szent József-oltár*, amely hasonló kiképzésű, mint szemben levő társa. Valószínűleg a Zichy-család óbudai házi kápolnájából származik. Az oltárra később felállított Szűz Mária fehér mázas faszobra 1954-ben készült, Szomor László alkotása (ünnepe: augusztus 15., október 8., december 8.), (19. kép). Mellette a Szent Szűz szüleinek szobrai láthatók. Az oltártól jobbra áll a szintén fehérre festett *Szent Anna* fából készült szobra. Anna jelképe a könyv és a

fejkendő, amely a mindenkori divat elutasítását szimbolizálja. Hozzá fohászknak az özvegyek, a leendő édesanyák, a gyermektelen aszszonyok, a dajkák, a jegyesek, a háziasszonyok, a szabók, a molnárok, a bányászok, a haldoklók és a pestisesek. Balra *Szent Joachim* szobra áll, akit kezében jellegzetes attribútumaival, a könyvvel és egy hosszú lapáttal ábrázoltak (20. kép). Szűz Mária szüleinek ünnepét július 26-án üli az egyház.

Az oltár felett található Jézust és nevelőapját, *Szent Józsefet* ábrázoló oltárkép. Ünnepe március 19. és május 1. (munkás Szent József). Az olajfestményen az asztalos mester képe rajzolódik ki előttünk. Jelképei a munkapad, a fűrész, a fúró, a fejsze, karjában a gyermek Jézus, kezében liliom. A katolikus egyháznak 1870 óta patrónusa. Hozzá imádkoznak a jó halálért, tisztaságért, házasságért, családért, árvákért. A menedékházak, menekültek, asztalosok, favágók védőszentje is.

A nyugati oldalbejáró feletti festmény a „*Magyarok Nagymatyja Jézussal*” fejen a Szent Koronával és kezében a magyar királyi jogarral. Tőle balra „*Szent István felajánlja a koronát*” című nagyméretű olajfestmény. Ünnepe augusztus 20. Mindkét alkotás – hasonlóan a szemben lévőekkel – a XIX. századból való.

Tovább haladva a főbejárat felé elérkezünk a második traktusba. Itt a nyugati oldalon

van a *Szent Sebestyén-oltár*. A retablóban látható kisméretű olajfestmény az „*Ecce Homo*” (21. kép). Az oltár kiképzése hasonlít a vele egyidős szemben álló Mária Magdolna-oltárhoz. Valószínű mindkettő egy műhelyben, 1846-ban készült. Az oltártól jobbra találjuk *Szent Rókus* zarándok szobrát (22. kép). Ünnepe augusztus 16. A patikusok, orvosok, parasztok, kefekötők, sebészek, kertészek, foglyok, műkereskedők, útburkolók, asztalosok, sírásók, kórházak védőszentje. Hitték, hogy megvéd a pestistől, állatbetegségektől. Az alkalmasszerűen segítő szentek közé sorolják, nagyon népszerű szent. Hazánkban a Rókus-kápolnák az egykori pestisjárványokra emlékeztetnek. Ábrázolása ifjú zarándok, zarándokviseletben, saruval, köpenyben. Jelképei: rámutat a lábánál levő sebre, kenőcs-tégely, zarándoktarisznya, kutya szájában kenyérral.

A baloldali szobor *Szent Vendel* remetét ábrázolja. Ünnepe október 20. Patrónusa a parasztnak, pásztoroknak, földműveseknek, valamint a mezők és állatok védelmezője. Remél-

22. kép Szent Rókus szobra

ték, hogy megóv az állati járványoktól. Karakterisztikus népi szent, tisztelete az alemann-frank területen terjedt el, kivándorlók révén Amerikába, Magyarországra (Bánát) is eljutott. Öltözete: barátként habitusban, remeteként, zarándokként kalapban. Itt tűnhet a figyelmes látogató elé egy érdekesség, hogy a korábbi évszázadban Szent Vendel attribútuma a kalap, Szent Rókus mellé valószínűleg tévesen került. Szent Vendel jelképe a nyitott könyv, amely már nincs a szobor kezében - feltehetően elveszett. Attribútumai még a vándorbot, a bot, a rózsafüzér, a korona, a pásztortáska, lábainál bárány vagy marha. Az oltár feletti képen *Szent Sebestyén vértanút* ábrázoló nagyméretű olajfestmény látható. Ünnepe január 20. A 14 segítő szent egyike, a 608-as római pestisjárvány óta a pestisesek patrónusa. Vadászok, puskaművesek, íjászegyesületek, katonák, vadásztársaságok, lövészek, tűzoltók, kőfaragók, kertészek, kárposok, vaskereskedők, tímárok, kereszties lovagok, hadirokkantak, fazekasok, gyenge és beteges gyermekek, haldoklók védőszentje. Vallási gyűlölet ellen is védelmet nyújt. Sírja ma a római Szent Sebestyén templomban található. Kőrsétánkban visszatértünk az orgonakarzat alá, ahol jobb kéz felől találjuk a háromosztatú gyóntatószéket. Ezzel belső sétánk végére értünk. Fáradjunk át a templomkertbe.

A templomkert

A templomot közvetlenül körülölelő terület a XVIII. századig valószínűleg – a szokásoknak megfelelően - temetkezési helyként is szolgált, ám egy 1778-as uralkodói rendelet ezt megszüntette - erre utal az 1783-as egyházlátogatási jegyzőkönyv is.

A templomkertben található a két világháború budaörsi elesettjeinek hősi emlékműve. Az első világháború budaörsi áldozatainak emlékművét 1925-ben közadakozásból állították fel. A mű – *Krisztus karjaiba hanyatló haldokló katona* – Pásztor János szobrászművész alkotása (23. kép). A katona a 32-es közös (K.u.K) ezred katonája, mivel a budaörsiek nagy része ebben az ezredben teljesített katonai szolgálatot. Az emlékmű négy oldalán helyezték el a galíciai és az olasz fronton hősi halált halt 268 budaörsi férfi neveit őrző márványtablákat.

A második világháborúban elhunyt budaörsi katonák és polgári áldozatok tiszteletére állított emlékművet 1992. június 21-én, Úrnapján avatták. Az alkotás szintén közadakozásból készült az itthon maradt és elűzött budaörsiek összefogásából, a Hősi Emlékmű Alapítvány szervezésében. Terveit a hajósi Schön József készítette. A tizenhat fehér márványtablán 485 áldozat neve olvasható.

Az első világháborús hősi emlékmű mellett található az 1930-as évek elején épült *országzászló a hármás halommal*, amelyet közadakozásból állítottak fel budaörsi kőfaragók és kőművesmesterek. A címeres állami zászlót félig vonták fel, jelképezve, hogy csak akkor kerül fel a zászló az árboc csúcsára, ha az 1920-as trianoni békeszerződés következtében

elvesztett területeket Magyarország viszszaadta. Eredeti funkcióját 1944-ig látta el. 1945/46-ban tönkretették, az árbocrudat eltűzelték. A rendszerváltozás után részben helyreállították, 1994-ben pedig talapzatánál helyezték el az 1956-os forradalom budaörsi hőseire emlékező emléktáblát.

A templomkert dél-nyugati sarkában látható *Szent Vendel* (24. kép) barokk stílusú, puha mészkőből készült szobra is, amelynek felállítási időpontja ismeretlen, valószínűleg az 1739/40-es budaörsi pestisjárvány emlékére emelték.

Dr. Takács Nándor nyugalmazott székesfehérvári megyéspüspök 2009. október 8-án szentelte fel a templomkert nyugati részén Mindszenty József (1892-1975) bíboros, prímás, esztergomi érsek egész alakos szobrát, amely Babusa János szobrászművész alkotása.

A templom mögötti téren található egy mészkőből készült kereszt, rajta Krisztus aranyozott szobra. 1911-ben Herczog Antal állította.

23. kép Az első világháborús hősi emlékmű

Nevezetes egyházi ünnepek Budaörsön

A templom védőszentje, Nepomuki Szent János ünnepe (május 16.)

Úrnapja - Krisztus szent testének és vérének ünnepe (mozgó ünnep) (25. kép)

Szent Péter és Pál ünnepe (június 29.)

Sarlós Boldogasszony ünnepe (július 2.)

Kisboldogasszony ünnepe (szeptember 8.)

Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe (szeptember 14.)

Fájdalmas Szűzanya ünnepe (szeptember 15.)

Szüret végeztével hálaadó mise

Katolikus egyházi építmények Budaörsön

Kamaraerdei Kápolna (Budapest, Kamaraerdei út 16.)

A kápolnát 1924-ben szentelték fel, a mai budapesti Idősek Otthona területén. Az épület állapota az 1940-es évek második felétől leromlott, raktárként használták, majd 2002-től Szentgyörgyvölgyi Zoltán budaörsi plébános végakarátának megfelelően felújításra került és az Idősek Otthona, valamint a Kamaraerdőn élő budaörsiek jelentős lelki központjává vált.

Kálvária-domb és kápolna (Kisfaludy utca és Kálvária utca kereszteződése)

A község határán álló 174 méter magas dombon 1821-ben kezdte el a katolikus egyházközség a keresztút megépítését, amelynek teljes befejezése 1851-ben történt meg. A Jézus Krisztus kínszenvedését és kereszthalálát megörökítő 14 stáció fülkéiben egy-egy relief volt elhelyezve, amelyeket azonban a második világháború után leromboltak. 2000-ben széles városi összefogás eredményeként újra felszentelték a stációkat és a domb tetején álló keresztet. A stációk fülkéiben a keresztút egyes állomásait Molnár Göb Zoltán ólomüveg-képei díszítik. 1817-ben a Kálvária-domb alján álló kápolnát Kreisz Jakab építtette. A második világháború után köveit széthordták. A 2002-ben újjáépített kápolnát Dr. Takács Nándor székesfehérvári megyéspüspök szentelte újjá.

Kőhegyi Kápolna (Kőhegy)

1855-ben Wendler Ferenc építtette a Kőhegyen a Szeplőtelen Fogantatás tiszteletére. A második világháború után lerombolták, 2003-ban Spányi Antal székesfehérvári megyéspüspök szentelte újjá a kizárólag magánadományokból épült kápolnát. Búcsúnapja Kisboldogasszony ünnepéhez (szeptember 8.) és felszenteléséhez (október 15.) kapcsolódik.

Ótemető – Országos Német Emlékhely (Nefelejcs utca és Kossuth Lajos utca sarka)

A magyarországi némettség egyik legrégebb épen maradt temetője, 1755-től temetkeztek ide. 1862-ben a Csulits-család kápolnát épített a temetőbe, amelyet ma a görög katolikusok használnak. 2006-ban itt avatták fel az Országos Német Elűzetési Emlékművet. Az Ótemető mellett 1904-ben nyitották meg a Nefelejcs utcai ún. régi temetőt is.

Starentanz Kápolna (Farkasréti út 87.)

1808-ban Helly József építtette a mai Farkasréti úton, nevét egy dűlőről kapta, ahol szőlőültetvények voltak. A „Starentanz” elnevezés magyar fordítása: Seregélyek tánca. A második világháború idején a kápolna sértetlen maradt. 2004-ben felújították, búcsúnapját (július 2., Sarlós Boldogasszony ünnepe) és felszentelésének napját (november 19.) szentmisével ünneplik.

2. kép A templom belső tere

3. kép A Mária Magdolnát ábrázoló festmény

4. kép Árpád-házi Szent Erzsébet szobra

6. kép Mózes a kígyóval

7. kép Krisztus mennybemenetele

11. kép Szent Domonkos átveszi Szűz Máriától a rózsafüzért

15. kép Nepomuki Szent János

8. kép A Jézus Szíve-szobor

9. kép Szent Péter (lent) és Szent Pál (fent) apostolok szobrai

12. kép Az Oltáriszentséget őrző tabernákulum ajtaja

13. kép A keresztre feszített Krisztust ábrázoló olajfestmény

17. kép A szeretetet szimbolizáló puttó a régi szószéken

18. kép A magvetőről szóló evangéliumi példabeszéd ábrázolása a régi szőszéken

21. kép Ecce Homo – a szenvedő Krisztust ábrázoló olajfestmény

24. kép Szent Vendel szobra a templomkertben

25. kép Úrnapja (2008) fotó: Várhegyi István

Die Geschichte der Kirche

Das frühere Gebäude der heutigen Kirche umgab bereits im 11. Jahrhundert ein Friedhof. Das Dorf Örs (in den Urkunden als *Ewrs*, *Vrs*, *Evrs* erwähnt) war wegen seiner günstigen geographischen Lage (Flussübergang auf der Donau in der Nähe, Weg nach Fehérvár), sowie wegen der Weinberge auf den Hügeln vermutlich seit der Landnahme bewohnt. Die zu Ehren des Heiligen Martins eingeweihte Kirche in Örs, die zum Gebiet des Wesprimer Bistums gehörte, war die Kapelle der Heiligen-Gerhards-Kirche in Tabán. Die Kirche in Tabán – als königliche Kapelle – stand unter dem Patronat des Königs, so verfügte die königliche Macht auch über die Kapelle in Örs. Die erste authentische schriftliche Erwähnung der Gemeinde ist die im Jahre 1243 erlassene königliche Urkunde (*ecclesia sancti Martini in Ewrs*), in der König Béla IV. den kirchlichen Zehnten der Siedlung der Zisterzienserabtei in Bélakút schenkt. Die Donation hatte zugleich zu Folge, dass das Dorf, obwohl es sich auf dem Gebiet der Wesprimer Diözese befand, doch unter die Gerichtsbarkeit des Graner/Esztergomer Erzbischofs gelangte. Das bildete die Grundlage eines Rechtsstreites im Mittelalter zwischen den zwei Diözesen. Die Siedlung dankte seinen Reichtum der Nähe zu Ofen / Buda, das seit der Mitte des 13. Jahrhunderts königlicher Sitz war. Die Einwohner von (Buda)Örs konnten nämlich ihren Wein und ihre Produkte auf den Ofener Märkten für einen guten Preis verkaufen. Das Dorf war bis zur Eroberung von Ofen im Jahre 1541 im königlichen Eigentum. Die unter der Türkenherrschaft stehende Siedlung wurde in den Steueraufnahmen des Ofener Sandschaks in den Jahren 1562 und 1580 als Steuersubjekt angegeben. Einen dunklen Fleck in der Geschichte des Dorfes stellt das Ereignis dar, als Miklós Pálffy, Graner/Esztergomer Burghauptmann die Bevölkerung von Budaörs und Budakeszi am 6. April 1596 zusammengetrieben und in die Gegend von Érsekújvár umgesiedelt hat. Die Kirche der nunmehr unbewohnten Siedlung fiel auch wegen der Kämpfe in der Nähe zum Opfer des Verfalls.

Die ab 1721 nach Budaörs (Wudersch) angesiedelten Deutschen besuchten anfangs in Ofen, Törökbálint, Torbágy und Budakeszi den Gottesdienst. Daneben erlaubte ihnen Gräfin Zsuzsanna Bercsényi, die Gemahlin des Grafen Péter Zichy, des Gutsherrn und Neuansiedlers der Gemeinde, dass sie die Hauskapelle des Schlosses – die sich im heutigen Postgebäude befand – zu liturgischen Zwecken benutzen dürfen.

Die Bauarbeiten der neuen Kirche begannen im Jahre 1738. Während der Bauarbeiten der Kirche erhielt die Gemeinde im Jahre 1744 ein selbständiges Pfarramt innerhalb der Graner/Esztergomer Diözese, und kaum ein Jahr später, am 21. Dezember 1745, wurde die noch nicht fertige Kirche von Pfarrer Johann Helmar zu Ehren des Heiligen Johannes von Nepomuk eingeweiht.

Die Erbauer der Kirche waren die Baumeister Adam Mayerhoffer und Georg Modlhammer aus Altofen/Óbuda, neben ihnen beteiligten sich Kristóf Hamon, und dann Mátyás Máté Nöpauer am Kirchenbau. Die Bauarbeiten wurden 1752 abgeschlossen. Die Kirche wies

spätbarocke, frühklassizistische Merkmale auf. Die Kirche hatte zu dieser Periode drei Altäre, der heutige Altar des Heiligen Josephs, der Herz Jesu Altar und der Altar des Heiligen Kreuzes. Mit der Zeit wurde wegen der zunehmenden Bevölkerung von Budaörs die Erweiterung der Kirche notwendig, diese Arbeiten begannen am Anfang der 1800er Jahre. Aufgrund der neuen Pläne blieben nur ein Teil des Turmes, sowie der erste Trakt des alten Schiffes mit dem Chor erhalten. Die noch nicht fertige Kirche wurde am 6. Juli 1808 eingeweiht. Ihre heutige Form erhielt die Kirche im Jahre 1810. Das Gebäude ist 38 Meter lang und 13 Meter breit. Die erste Bemalung der Kirche erfolgte 1828. Die Wände der Kirche verzierten vielfarbige, einfache Zeichnungen und Girlanden. Im Jahre 1837 wurde die Kirche vom Blitzschlag getroffen, infolgedessen der Hauptaltar beschädigt wurde. Der neue Turm, der auch heute zu sehen ist, wurde 1844 gebaut. Die beiden hinteren Nebenaltäre der Kirche wurden 1846 gebaut. Im Jahre 1933 wurde die Kirche von der Firma Ottó Beszédes bemalt. Die alte Bemalung wurde entfernt, neu bemalt, zu dieser Zeit wurden auch die Gemälde restauriert, die die Gewölbe verzierten. Im gleichen Jahr wurde auch die Orgel von der Firma Riger gebaut. Im Dezember 1944 erlitt die Kirche während der russischen Belagerung mehrere Einschüsse, es waren jedoch keine große Schäden. Am Ende der 1960er Jahre ist laut den Verordnungen des 2. Vatikanischen Konzils (1962-1965) der neue gegenüberstehende Altar errichtet worden. Das Pfarramt gehört ab 1993 aufgrund der Apostolischen Konstitution des Papstes Johannes Paul II. zu der Diözese von Stuhlweissenburg. Die Kirche wurde in den 1990er Jahren mehrmals renoviert, die Sakristei wurde im Jahre 2006 erneuert.

Das Kirchenäußere

In der frontalen Nische des Kirchenturmes ist die Statue *des Heiligen Johannes von Nepomuk* mit der sternigen Auroeole zu sehen. Neben der zentralen Statue des Schutzpatrons befinden sich rechts vom Chorfenster die Statuen *des Heiligen Florians* und *des Heiligen Longinus*. Im Turm gibt es zur Zeit vier Glocken. Auf der rechten Seite des Haupteingangs der Kirche steht neben der Wand ein sogenanntes Missionskreuz aus Sandstein aus dem Jahre 1865, auf dem früher eine schwarz bemalte Holztafel mit folgender Aufschrift hing: „*Rette deine Seele!*“.

Das Kircheninnere

Neben dem Pfeiler auf der rechten Seite steht die Steinstatue des *Heiligen Antonius von Padua*. Ihr gegenüber steht die Steinstatue der *Heiligen Theresia von Lisieux*, die als junge Nonne dargestellt ist.

Auf der rechten Seite des ersten Trakts sieht man die Statue der unbefleckten Jungfrau Maria (19. Jahrhundert) mit verzierten Kerzenleuchtern, die früher neben dem Hauptaltar standen.

Im zweiten Trakt vor dem Chor steht der Altar der *Maria Magdalena*. Die Statuen auf beiden Seiten stellen die *Heilige Elisabeth von Thüringen* und die *Heilige Margarethe von Schottland* dar.

Auf der Decke sieht man riesige Fresken, vermutlich von Ottó Beszédes. Das erste Fresko trägt den Titel: *Moses mit der Schlange*. Das Thema der Komposition stellt die enge Verbindung zwischen dem Alten und dem Neuen Testament dar. Im Mittelpunkt stehen die Schlange aus dem Alten Testament und das IHS Monogramm, das eine Abkürzung der Umschreibung des griechischen Namens von Jesus mit lateinischen Buchstaben ist. Weitere Symbole sind der Pelikan, der seine Kinder füttert, als Symbol der Auferstehung, das Lamm und der mit Fischen gefüllte Korb, der Anker des Glaubens, sowie die griechischen Buchstaben Alpha und Omega.

Über dem östlichen Seiteneingang sind zwei Gemälde aus der Mitte des 19. Jahrhunderts zu sehen, rechts der *Heilige Augustinus*, der Bischof von Hippo, Kirchenlehrer, einer der vier westlichen Kirchenlehrer.

Auf dem Gemälde links sehen wir die *Heilige Theresia von Avila*, als sie gerade zu Christus betet. Links vom Eingang beim Pfeiler empfängt den Besucher ein kleiner Marienaltar. Im mittleren Gewölbetrakt der Kirche sieht man das Fresko *Christi Himmelfahrt*. Im Mittelpunkt des Gemäldes steht die Heilige Dreifaltigkeit. Auf dem imposanten Fresko findet man die folgenden Symbole aus der Leidensgeschichte von Christus: Kreuz, Dornenkrone, Geißel, Eisennagel und Hammer, Würfel und das purpurfarbene Gewand, die Lanze von Longinus, das Grabtuch von Turin. Interessant ist noch auf dem Gemälde, dass die jubelnden Engel im unteren Teil aus einem Blatt mit Noten singen.

Auf der rechten Seite des vierten Trakts befindet sich der roten Marmor nachahmende, teilweise vergoldete *Herz Jesu Altar*. Auf den beiden Seiten stehen die weißen Holzstatuen des Heiligen Petrus und Paulus auf einem Sockel im Zopfstil, die mit dem Altar harmonisieren. Das große Gemälde über dem Altar stellt den *Heiligen Johannes von Nepomuk* den Märtyrer im vollständigen Ornat dar. Dieses Gemälde hing früher vermutlich über dem Hauptaltar.

Auf dem Pfeiler neben dem Altar befindet sich die erste von den 14 Stationen, die die Leiden von Christus darstellen, das letzte Gemälde der Stationen ist auf der gegenüberliegenden Seite des Trakts zu sehen. Die Aufschriften sind deutschsprachig. Der Maler und die Entstehungszeit sind unbekannt.

Auf dem vierten Gewölbetrakt übernimmt der *Heilige Dominik* von der Jungfrau Maria den Rosenkranz. Die Jahreszahl 1571 auf dem Fresko weist auf den Sieg der vereinten europäischen Heeren über die Türken bei Lepanto auf dem Meer hin, welcher Sieg den Instruktionen von Papst Pius V. (1566-1572) entsprechend auch dem Rosenkranz zu danken war.

Der Papst – früher selbst ein Dominikaner – verordnete infolge des Sieges die Verehrung des Feiertages der Königin des Rosenkranzes. Auf dem breiten Bogen, der das Sanktuarium und das vierte Gewölbe trennt, ist das Zitat aus dem Evangelium, das bei der Elevation gesprochen wird, zu lesen: „*Tut dies zu meinem Gedächtnis.*“

Im letzten Trakt befinden sich das Sanktuarium und der Hauptaltar. Das Ölgemälde des Hauptaltars in einem vergoldeten mit Kränzen und Girlanden verzierten Bilderrahmen stellt *den gekreuzigten Christus* dar. Das klassizistische Gemälde stammt aus dem 19. Jahrhundert, der Maler ist unbekannt. Über dem Gemälde sieht man die Aufschrift: „*Sic Deus dilexit mundum*“ (So hat Gott die Welt geliebt.) Auf der rechten und linken Seite des Hauptaltars sind in den Nischen über den Türrahmen mit Sturzgesims, die grünlichen Marmor nachahmen, rechts die weiße Stuckstatue des *Apostels Johannes* und links die Statue der *Jungfrau Maria* vom Ende des 18. Jahrhunderts zu sehen. Früher haben zwei Steinengel den Hauptaltar umfasst, diese wurden in den 1960er Jahren entfernt. Im Sanktuarium sind auf der rechten Seite zwei Ölgemälde aus dem 19. Jahrhundert zu sehen, die die *Heiligen Drei Könige* und *die Dreifaltigkeit* darstellen. Auf der linken Seite sind die Gemälde zu sehen, die *die Heilige Cäcilie* und *den Heiligen Georg* darstellen. Im Sanktuarium hängt das Ewiglicht aus 1770 mit oberem und unterem Teil und drei Lappen und mit durch diese durchgezogenen handgeschmiedeten Girlanden auf drei Silberketten.

Auf dem Deckengemälde des Sanktuariums ist *der Heilige Johannes von Nepomuk* mit seinen Attributen, mit dem Palmenzweig, dem Kreuz und dem Barett zu sehen. Das Schloss in der Hand des Engelchens und seine Finger vor dem Mund weisen auf das Beichtgeheimnis hin. Das Fresko ließen Martin Winkler und die Familie Poschik malen.

Wenn man aus dem Sanktuarium auf die Orgelbühne blickt, kann man die 1933 erbaute Orgel mit 29 Registern und dem barocken Orgelschrank bewundern. Rechts von der Orgel sieht man das Fresko eines unbekanntes Malers mit dem Titel *die Jünger von Emmaus*, und links von der Orgel befindet sich der Chor.

Auf der linken Seite des trennenden Pfeilers ist die *schön geformte Kanzel* im späten Zopfstil aus dem 18. Jahrhundert. Auf dem unteren Gesims sitzen die Liebe und Glauben symbolisierenden Puttos, zwischen ihnen hängt auf der Balustrade ein vergoldetes aus Linde geschnitztes Relief, das das Gleichnis von Christus als Sämann ins Gedächtnis ruft. Über dem Kopf des Predigers erscheint der Heilige Geist in Form einer Taube. Über dem Eingang der Kanzel ist auf einem vergoldeten runden Relief vermutlich das Brustbild des Heiligen Paulus mit dem Schwert in der Hand zu sehen. Auf der Krone symbolisiert die hoffnungsvolle Komposition der beiden Puttos mit den zwei Steintafeln und dem Kreuz in der Hand die Zusammengehörigkeit des Alten und des Neuen Testaments, sowie die Kontinuität der Heilsgeschichte. Vor dem Pfeiler der Kanzel steht der Taufbrunnen. Auf dem Taufbrunnen stellt die vergoldete Statuengruppe die Taufe von Christus dar.

In der Mitte des Trakts befindet sich der *Heilige Joseph Altar*, der dem gegenüber liegenden Altar ähnlich ist. Die weiße Holzstatue der Jungfrau Maria aus der Mitte des 20. Jahrhunderts wurde später auf den Altar gestellt. Daneben sind die Statuen der Eltern der Jungfrau Maria (Heilige Anna, Heiliger Joachim) zu sehen. Über dem Altar stellt das Altarbild Jesus und seinen Ziehvater, *den Heiligen Joseph* dar.

Über dem westlichen Seiteneingang ist „die Gottesmutter Maria mit ihrem Sohn“ zu sehen, mit der heiligen Krone auf dem Haupt und mit dem königlichen Zepter von Ungarn in der Hand. Links befindet sich das große Ölgemälde mit dem Titel „*Der Heilige Stephan bietet die Krone an*“. Sein Feiertag ist am 20. August. Beide Gemälde – ähnlich den gegenüberhängenden – stammen aus dem 19. Jahrhundert.

Bei dem Haupteingang gelangt man in den zweiten Trakt. Hier befindet sich auf der westlichen Seite *der Altar des Heiligen Sebastian*. Auf dem Retablo ist das kleine Ölgemälde mit dem Titel „*Ecce Homo*“ zu sehen. Der Altar ist ähnlich wie der gleichaltrige gegenüberliegende Altar von Maria Magdalene. Vermutlich wurden beide Altäre in einer Werkstatt im Jahre 1846-verfertigt. Rechts vom Altar steht die Statue des *Heiligen Rochus*, des Pilgers. Die Statue links stellt den *Heiligen Wendelin*, den Eremiten dar. Auf dem großen Ölgemälde über dem Altar ist *Heilige Sebastian*, der Märtyrer zu sehen.

Kirchengarten

Im Kirchengarten befindet sich das Heldendenkmal des Ersten Weltkrieges, es wurde 1925 aus öffentlichen Spenden gebaut. Das Denkmal – der in den Armen von Christus sterbende Soldat – ist das Werk des Bildhauers János Pásztor.

Das zu Ehren der im Zweiten Weltkrieg gefallenen Budaörser Soldaten und Bürger aufgestellte Denkmal wurde am 21. Juni 1992, am Fronleichnamsfest eingeweiht. Es wurde aus öffentlichen Spenden, aus dem Zusammenschluss der Daheimgebliebenen mit den Vertriebenen in der Organisierung der Heldendenkmal-Stiftung erbaut. Die Pläne des Denkmals hat József Schön aus Hajós verfertigt.

Neben dem Heldendenkmal des Ersten Weltkrieges befindet sich die am Anfang der 1930er Jahre erbaute Landesfahne mit den drei Hügeln, die aus öffentlichen Spenden von Budaörser Steinmetzen und Maurern aufgestellt wurde. Nach der politischen Wende wurde das Denkmal teilweise renoviert und im Jahre 1994 wurde beim Postament eine Gedenktafel zu Ehren der 1956er Revolution platziert.

Im Kirchengarten befindet sich auch die barocke Statue des Heiligen Wendelin aus weichem Kalkstein, der Zeitpunkt deren Aufstellung ist unbekannt, die Statue wurde wahrscheinlich als Erinnerung an die Pestepidemie in Budaörs in den Jahren 1739/40 aufgestellt.

Auf dem Platz hinter der Kirche steht ein Kreuz aus Kalkstein mit dem vergoldeten Korpus Christi. Es wurde 1911 von Anton Herczog erstellt.

Im westlichen Teil des Kirchengartens steht die 2009 eingeweihte, menschengroße Statue von József Mindszenty (1892-1975), dem ehemaligen Erzbischof von Esztergom.

Namhafte kirchliche Feiertage in Budaörs

Feiertag des Heiligen Johannes von Nepomuk, des Schutzpatrons der Kirche (16. Mai)

Fronleichnam (Feier von Leib und Blut Christi) (beweglicher Feiertag)

Feiertag des Heiligen Petrus und Paulus (29. Juni)

Feiertag „Mariä Heimsuchung“ (2. Juli)

Feiertag der Heiligen Jungfrau Maria (8. September)

Feiertag der Erhöhung des Heiligen Kreuzes (14. September)

Feiertag der Schmerzvollen Jungfrau Maria (15. September)

Erntedankfest

Katholische Kirchengebäude in Budaörs

Alter Friedhof – Landesgedenkstätte der Ungarndeutschen (Ecke der Nefejejs und Kossuth Lajos Straßen)

Einer der ältesten unversehrten Friedhöfe der Ungarndeutschen. Seit 1755 wurde hier beerdigt. Im Jahre 1862 ließ die Csulits-Familie eine Kapelle im Friedhof errichten, die heute von den Griechisch-Katholiken benutzt wird. Im Jahre 2006 wurde hier das Denkmal der Vertreibung der Ungarndeutschen aufgestellt.

Neben dem ursprünglichen/herkömmlichen Alten Friedhof wurde 1904 auch der sog. Neuer Friedhof in der Nefejejs Straße eröffnet.

Kalvarienberg und die Kapelle (Kreuzung der Kisfaludy und der Kálvária Straße)

Die katholische Gemeinde begann die Bauarbeiten des Kreuzweges auf dem 174 Meter hohen Hügel an der Grenze der Siedlung im Jahre 1821, die 1851 vollständig abgeschlossen wurden. In den Nischen der 14 Stationen, die die Leiden und den Kreuzestod von Jesus Christus darstellen, wurde je ein Relief platziert, diese wurden jedoch nach dem Zweiten Weltkrieg zerstört. Die Stationen und das Kreuz auf dem Hügel wurden im Jahre 2000 mit der Zusammenarbeit der Stadtverwaltung und der Deutschen Selbstverwaltung neu errichtet und eingeweiht. In den Nischen verzieren die einzelnen Stationen des Kreuzweges die Bleiglasbilder von Zoltán Molnár Göb.

Die Kapelle am Kalvarienberg ließ im Jahre 1817 Jakob Kreisz errichten. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurden die Bausteine der Kapelle auseinander getragen. Im Jahre 2002 wurde die neu gebaute Kapelle vom Diözesenbischof vom Stuhlweissenburg, Dr. Nándor Takács eingeweiht.

Die Kapelle im Kammerwald (Budapest, Kamaraerdei Straße 16.)

Die Kapelle wurde 1924 eingeweiht, heute gehört das Gelände zum Budapester Altersheim. Der Zustand des Gebäudes verschlechterte sich in der zweiten Hälfte der 1940-er Jahre, es wurde als Lagerraum gebraucht. Ab 2002 hat man die Kapelle, gemäß dem letzten Willen des Budaörser Pfarrers, Zoltán Szentgyörgyvölgyi erneuert und dient seither als bedeutendes seelisches Zentrum für die Insassen des Altersheimes und der im Kammerwald lebenden Budaörser Bewohner.

Kapelle auf dem Steinberg (Steinberg)

Die Kapelle ließ Franz Wendler im Jahre 1855 auf dem Steinberg zu Ehren der Unbefleckten Empfängnis bauen. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde die Kapelle zerstört, die ausschließlich aus Privatspenden wieder aufgebaute Kapelle wurde 2003 vom Diözesenbischof von Stuhlweissenburg, Antal Spányi neu eingeweiht. Der „Kiritog“ der Kapelle verknüpft sich mit dem Tag ihrer Einweihung (15. Oktober) und dem Feiertag der Heiligen Jungfrau Maria (8. September).

Starentanz Kapelle (Farkasréti Weg 87.)

Die Kapelle ließ 1808 Josef Helly in der heutigen Farkasréti Straße bauen, den Namen erhielt die Kapelle von einer Flur, in der Weinreben angepflanzt wurden. Während des Zweiten Weltkriegs blieb die Kapelle unversehrt. Im Jahre 2004 wurde die Kapelle renoviert, ihr Kirchtage (2. Juli, Mariä Heimsuchung), sowie der Tag der Einweihung der Kapelle (19. November) werden mit Gottesdienst gefeiert.

Felhasznált irodalom

Egyházlátogatások Budaörsön (1397-1933) Szerk.: *Vass Jenő Sándor*, Budaörs, 2002.

Szentek lexikona. Szerk.: *Zala Mária*. Dunakönyv, Budapest, 1994.

Engel Pál: Magyarország a középkor végén. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2001.

Dr. Erdő Péter: A Budaörsi Plébánia direktórium (XX. századi liturgikus könyvek mint ősi kisműfajok hordozói) http://www.epa.oszk.hu/01300/01397/00002/pdf/2007_2_217-221.pdf

Filipszky István: A budaörsi római katolikus templom története a kezdetektől napjainkig. In: Elődeink öröksége III. (Tanulmányok Budaörs múltjából.) Budaörs, 2007.

Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza IV. Pest és Pilis megye. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1998.

Hauser József: Budaörsi krónika. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985.

Dr. Riedl Ferenc: Szülőföldünk Budaörs – Budaörser Heimatbuch, Budaörs Német Nemzetiségi Önkormányzata, 2008.

Írta:
Czuczor Gergely
Grósz András

Lektorálta:
Nobilisné Lauf Judit, Tóth Györgyné Bencze Mária,
Varga János plébános

Korrektor:
Ballai Ibolya

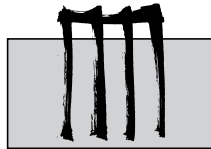
A német nyelvű összefoglalót fordította:
B. Szabó Károly

Fotó:
Michelberger Roland

Felelős kiadó:
Grósz András

© Budaörs, 2009
második, javított kiadás

Jelen kiadás
Budaörs Német Nemzetiségi Önkormányzatának
és Budaörs Város Önkormányzatának anyagi támogatásával készült.

Budaörs Város Önkormányzata

ISBN 978-963-06-4880-6

A templom alaprajza

Grundriss der Kirche

1. Misszióskereszt
Missionskreuz
2. Mária Magdolna-oltár
Altar der Maria Magdalena
3. Jézus Szíve-oltár
Herz Jesu Altar
4. Főoltár
Hauptaltar
5. Régi szószék
Alte Kanzel
6. Szent József-oltár
Altar des Heiligen Joseph
7. Szent Sebestyén-oltár
Altar des Heiligen Sebastian

